

KAIS. KÖN. HOF



BIBLIOTHEK

63.597-B

Neu-



Österreichische Nationalbibliothek



+Z224833401

POVIJEST
KORČULANSKE POBJEDE

proti
Uluz-Aliji Algjerskome polukralju
održane

dne 15 kolovoza 1571 godine.

Napisao Antun Ružić.

Preveo iz latinskoga P. F.



63597-B.

U DUBROVNIKU
Tiskom Dragutina Pretnera
1871.

Dvije uvodne riječi.

Pri svrsi ove veljače moj stari poznanik Vicko Zaffron zamoli me za prevod ove male knjižice. Nije mi se moglo inako, i latih se posla — ma što bilo. Svrha je plemenita: — poklonit Korčulanima — u osobito — u svoj jezik prevedeno pismo u kom se sadrži povijest neumrle pobjede koju su stari njihovi održali nad silovitim i svirjepim Uluz-Alijom; pa još pisano rukom onoga koji je ovu veliku pobjedu i izveo; i sve ovo za stogodišnjicu istog sjajnog dogogjaja, koju se Korčula dojučeg kolovoza najvišom svečanošću pripravlja proslaviti. Pa hajde ti da odoliš ovakijem čuvstvima! Osobito kad slutiš u ovakovijem pojavima nesumnjivi znak skoroga preobraćenja, i očitu pritegu ka prirodnome življu sa strane zavedene svoje braće. Koju šmrilingovo samosilje, i njegovijeh hrtića vuhvenost ulovi mamom tolik više priteživijeh kolik manje izvedivijeh obećanja. Odsudni pako udarac — a i najsmiješniji — podade im obećani docks! A oni, priprosti kô su, nijesu se sjetili da u sadašnjim okolnostima, u Korčuli docks bio bi trošak bez smijera i bez cilja: van da nijesu možda šmrilingovci, u izućnosti postvorišta i pojmovna svojijeh obilnijeh glava izumjeli bili zanj' kakvu novu van-

naravsku prekomorsku trgovinu sa Eskimozima i Patagoncima, il' sa novom-Kaledonijom! Ama nečudimo se pogreški prostijeh ljudi, gje se pustio zavesti njihov pouzdanik, ludo orugje lukavijeh sebičnjaka koji, mješte ponugjene mu bogate žetve — na koju za sebe samo smijeraše — ostaviše mu milostinjsko paljetkovanje.

Korčulanima — koji su 48. godine, može se reć, prednjačili sve dalmatinske gradove u najiskrenijim izrazima za sve što se ticalo slavijanske narodnosti, uzvišenja i napredka; — razdičiće se, ufam, sva još im zaostavša — oči zablještujuća — taložna paretina čitanjem ove kratke domaće povijesti. Sveštenik Antun Ružić (po latinskome Rosaneus), ime, neprekidnim pučkim predavanjem obće-poznato u Korčuli, gje se rodio god. 1524 od plemićke kuće; napisao je ovu povijest, po običaju onog vremena, u latinskome jeziku. Za mlade svoje dobe, više je nauke dovršio u Padovanskome sveučilištu, gje se je okitio lovorom naučitelstva, i gje je takogjer za neko vrijeme predavao pravne nauke. U rodnome gradu postigne čast arkidjaka. Čovjek obilne znanosti, ugledna ponašanja, postojana i poštena značaja: — pa s toga od velika upliva nemanje megju svoje sugragjane, neg što je bio i kod zastupnika mletačke vlade u Korčuli. Kako će se blagi štioć sam po sebi uvjeriti čitanjem ove knjižice, izmegju svijeh sjajnijeh svojstva kojima se kitio ovaj dični crkovenjak; dvojijem se poglavito, kô da su mu životni ustroj sačinjala, odlikovao. A to je bilo: najživlja bogoljubnost sadružena nepokolebivom vjerom u Boga, i najgorućija ljubav rodnome mjestu. Napojom ovijeh dvajuh životnijeh virâ — svakome iskrenome rodoljbu neobhodno potrebitijeh — postigao je on do nečuvehog stepena onu vanrednu krepost i hitrost, onu čudnovatu slobod i tlačenje smrti, ono uzvišeno oduševljenje što ga je vodilo za spasenje svoga mjesta: — u najogromnijoj pogibelji, mješte da pade u bezufanje, podigao se do junaštva! Evo vam osobitosti velikijeh duhova. Bez ovoga sveštenika, lasno bi još i

danas Korčula gomila razvalina bila. Korčula, harna, mora da podigne spomenik svome spasitelju: — i na njegov izgled svekolike taštosnovne stranputnosti položiti pred žrtvenikom svete majke Domovine!

Trsteno na 28 travnja 1871.

Petar Franasović.

Neki moji prijatelji i znanci čudeći se divnoj pobjedi, očitim božjim posredovanjem održanoj od malenog — meni rodnog — grada Korčule, žudni su podrobnije čuti povijest ovoga toli izvanredna dogogjaja. Da zadovoljim njihovijem neprestanijem nagovoranjima i bockanju, nakanio sam se malenim ovijem radom opisati ga.

Nu! ti neockvrnjena Djevo Marijo, koja si nam u strašnom onom boju (stanovito vjerujemo) očevidno u pomoć pritekla; kako si me tad (nedostojna slugu tvoga) tvojijem nadahnućem u svaćemu vodila, dostoj se takogjer sad, u opisivanju slave tvoje i zahvalnosti naše, ruku i pero moje stazom istine voditi.

Selim nevjerni turski samosilnik, otmanske himbe ne dovoljni, kako mu roditelj Sulejman, neg otvoriti i bezočni pitomac i nasljednik; jurve godinu prije vjerolomnim ratom ote Mlečanom cijo Cipar — izuzam Famagostu. Srećnijem uspjesima nadut, naredi da se za prvog svibnja sakupi u Eubeju svakolika morovojna iz svih brodovornicâ i pristaništâ od Dardanelâ, Afrike, Azije i Evrope. Dok se ondi gotovile dotične priprave za obskrbiti ovliko brodovlje vojskom, veslarima i svom ostalom potrebnom strukom; Ali paša buduć tam — amo do dva puta obio kandijansko more sa izbranjih 60 galijâ, i ostavio tvrdu posadu sa živežom u Nikoziji; vrativ se na prvi lipnja, nagje jur gotovijeh za 300 drugijeh potpuno snabdjevenijeh brzijeh brodovâ — nebrojeći tovarne korablje koje je vodio Partavić: — svu ovu silu on izvede kršćanluku u obćeno, a Mlečanom u osobito na propast.

Glas ob ovom brodovlju orio se do nas, strah se umnažao, pogranični turci od dana na dan silovitiji se pokazivahu.

Stvari u Mletačkoj dogjoše do skrajnosti. Nego Papa Pijo V. sredstvom Marka Antuna Kolone dvoumeće Mlečane obodri, pa ih — ako i mučno — okolo polovice svibnja navede da uz dobre uvjete sklope savez šnjime i sa Filipom II. španjolskim kraljem suprot turcima. Dógovori ovoga ugovora — sbog zamjenitijeh sumnjâ — trajaše za godinu danâ. Mletačka imadijaše mnogo brodovâ, al' bijahu rastrkani. Jedan odijel pod načelništvom Marka Kvirina i Antuna Kanala stojaše pod Kandijom da zakloni ovaj otok; drugi jači odijel pod vrhovnim vogjom Sebastijanom Venijerom i njegovim namjestnikom Augustinom Barbadigo, zakloni se u Mesini da ondi dočeka dolazak Filipove morovojne.

Megjuto se neprijatelj odasvud sakupljao, sve more bijelijem jedrima zastirao; kudgogj je pristupao, plijenio je, palio, klao. Opustoši mal' ne sav Cirig; obrati u pepeo krasne gragje na Retimu odklen žitelji od straha se bjehu izselili; pa otud prebogate kandijanske obale sa nekoliko unutrenjih selâ sasvijem porazi, odvedši preko tisuće dušâ u robstvo. Po Zantu i Ćefaloniji premnogo prolije krvi, varoše i sela popali, odvede žitelje u robstvo — izuzam' one koji se po tvrgjavam zakloniše. Ozledi Krfijotske luke, obale i sela, akoprem ne sasma bez svoje štete. Potuče tri naše galije poslate da uhode tursku morovojnu, t. j. Barbadigu, Zadarku i Tronu; Nikola Dražić jedva se izmakne četvrtom, zvanom Cresanka. Uz ove posvoji nam takogjer tri tovarne korablje s ljudima i džebanom. U Arbanaškoj Sarra Martinengo i mjestni načelnici, predvideći zaludan svaki otpor, predadoše Odsinj i Bar na ugovore, koje turci ne obslužiše: jerbo samo Sarru i načelnike — sa malijem brojem drugijeh gragjanâ — spratiše u Dubrovnik; od ostalih neke zasuznjiše za vesalâ, neke nemilo poklaše, a neke u oplijenjenoj domovini gole, bose i gladne, u nevolji tvrgjoj od smrti ostaviše.

Prije neg što je sve ovo turska morovojna po Jadranskomu moru počinila, na dva kolovoza doplove nam iznenada naši Uskoci, i načeše nam povjedati da je Odsinj od turske pješadije

do skončanja stisnut, a u naokolo mu svo more galijama prekriveno, te im se oni jedva izmakli: po njihovom mnijenju ono su Karakozijine gusarice.

Sutridan dojedre neki Perašćani, pa nam i oni potvrdiše kako turski brodovi Odsinjsko more preklopiše, i bili usilovani ostaviti brod, i jedva se spasili u čamcu. Mi sumnjasm'o o istinitosti ovijeh pripovijesti', čineći se nevjerovatno te bi se turci osmjelili toliko se s brodovljem u Jadransko more utisnuti, imadući iza legjâ kršćansku morovojnu. Ništamanje dvoumeći, priplašeni, svaku snovasm'o, a nijedne se stavne odluke prihvatiti neznadijasm'o. Na ove glasove svi Perašćani kod nas boraveći ukrcāše se na lagje, i pobjegoše k' zapadu. Na četiri kolovoza dojedri iz Budve jedan šambečić: po bjeguncima doznasm'o da su Budvani upalili svoj grad i sklonili se u Kotor, a do ovog dana Odsinj se zanago morao predati turcima. Pa pridogjoše glasovi iz Dubrovnika: — Bar se predao, Kotor u najvećoj opasnosti, cijeloj se Dalmaciji grozi skrajna propast.

Ima ovdî jedna bogomolja uz gradski mir sazidana kod samijeh vratâ od juga, koju stari naši blaženoj Djevici i sv. Bartolomiji posvetiše na uspomenu pobjede na dan ovoga apostola održane nad Aragonsku morovojnu. Unj' jedva da može stati sveštenik sa dva tri li poslužitelja, a u naokolo je opasana drvenom rešetkom. Svake godine na Gospu od Snijega prvijem zrakom zore prikupi se ovdî puk da prisustvuje službi božjoj na čast presv. Djevice. Sad preko ove svete službe knez slučajno biskupovu namjesniku nareče neka bi rekao štogod prigodi podobno, da se poplašeni i očajani narod malašno umiri. Namjesnik htjede ovu zadaću povjeriti nekakom drugom popu, al se ovaj ispriča, ponudiv' mu arkidijakona. Ovaj ne odbaci ponudu, nu nebudući pripravan, Bogu se u srcu preporučî, pa otvoriv knjigu Pjesni' Davidovijeh koju je onaj čas u ruci imao, naigje na one riječi 61. pjesni „Jednom reče Bog i više putâ čuh, da je krepost u Boga: i u Tebe je Gospodine milost; jer ti plaćaš sva-

kome po djelima njegovijem.“ Na temelju ovijeh riječi, preko sv. mise ovako nače govoriti: „Čuste bogoljubni, predrazi u Jsukrstu oci, braćo, djeco! čuste, rekoħ, od mene vam sad izuštene Davidove riječi. Promotrite iz njih dva u Bogu poglavita svojstva, kojijeh jedno svjedoči nam da nema stvari Bogu nemoguće; drugo vam potvrđuje osobito njegovo prema nami smilovanje, tako da nijedo čeljade toliko ljubi sama sebe, koliko je dobri Bog blagonaklonit i milostiv prema nama. Doista vas vidim zajedno samnom u ovom obojem razmatranju malaksati. Prostite mili moji ako vam bez ikakva laskanja besjedim. Sadašnje okolnosti zamazana se govora nedadu prihvatiti. Bojim bo se zbilja da ovliko neograničenim strahom koji nas je obuzeo u sadašnjoj prigodi, tovećma Boga ne razljutimo. Zašto bo ako spovjedamo da je Bog milostiv, ako vjerujemo da je svemoguć, čega radi od neprijateljâ ne manje božijeh neg našijeh, više da se bojimo nego od samoga Boga? Jeda li ih cijenimo od Boga jaćijeh? Nipošto! znajući da Bog može sve što hoće na nebu i na zemlji. Valjda se bojimo da se božje milosrgje od nas odvratilo? Moglo bi bit; ama nesmijemo gubit ufanje, buduć u našoj vlasti stoji da predobroga i svemogućega Boga opet na nas milosrgje pritegnemo. Bog se neće nikada blagosti svoje odreći. Mi smo koji meĝu božijem milosrgjem i našijem potrebam, zaprijeku svojijem opaćinam postavljamo, te božje milosti na nas bezplodne sluge ne silaze. Pomaknimo zaprijeku, i evo nam gotova božijeg milosrgja. Dakle, s njegovom pomoću, u nami stoji da zaprijeku ovu dignemo. Nek svak ostavi svoje griješne pute, i obrati se Bogu pokajanjem srca, ustâ ispovijeću, dobrijeh djelâ zadovoljnom pokorom, a Gospodin će lice svoje obratiti k nama, i smilovati će nam se po mnoštvu milosrgja svoga. Po djetinsku je i po žensku plakati za strah mukâ koje zaslužismo radi opaćinâ našijeh. Naš bi strah razložit bio kad, smetnuv' bojazan pedepse, odlučno bi se podnijeti podložili smrt, robstvo, haranje, i ma kakvu bilo drugu muku od Boga nam obregjenu za naše ka-

ranje; kad bi zato samo plakali što smo božje veličanstvo uvrjedili. Potrebno je bilo prije pomisliti na pedepsu, pa se na vrijeme čuvati od grijeha. Ama sada poklen se u svakoj struci opačinâ okaljasma, nije pristojno od pokore bježati, nego ju treba ljubko prigrliti kao lijek dušama našijem. Ama što rekoh okaljasma, kad sad, sad još u grijehu ležimo? Bog bi dao te sasvijem iskorjenemo praznovjerja, bludnosti, preljupstva, mrmošenja, lupeštine, oholosti i ostale ovijem slične opačine, a da više ne greznemo u smradnom glibu tolikijeh zloća! Bog bi dao te nijedna smrtonosna kuga u skrovištu našijeh srcâ ne prebivala! Očistimo, predrazi, stari kvas svojijeh himbâ, pláčimo grijeha svoje pred Gospodinom — gotovi iz ruku njegovijeh pokorno primiti ma kakvo bilo pokaranje na otkup duša svojijeh. Tvrda je, znam, ova besjeda; ali jaoh! koliko li nije još tvrgja duše i tjela vječna osuda! Sad nas Bog kuša da vidi koliko se okoristismo naukama njegova jedinorogjenoga sina Isukrsta, da pokažemo jesmo li imenom samo, ol' još i stvarno pravi kršćani. Svi bez sumnje koliko nas ima na sem' svijetu, prije poslije li, imademo umrijeti. Nije li dakle bolje u podobnoj prigodi posvetiti ovaj život vječnome vladatelju kad je njemu ugodno; nego li čekati da lijenošću i mlohavošću istrošen — po sebi se utrne? Neprestano se dičimo pobjedam svetijeh mučenikâ, ama ustručavamo se izgleda njihova slijediti. Gje je negdašnja zanešenost za mučeništvo? gje stara gorućnost navlaš mu se izložiti? gje oni uzklici „Božje milosrgje bolje je neg život — svetijeh je smrt dragocjena — blago onome koji umire u Gospodinu — blago onijem koji progonstva trpe — evo me gotova na bičevanje — negve su mi od dike — ne bojim se makar cijela vojska udarila na mene“ i drugo ovem slično što svaki dan ustima izgovaramo a djelima ne ispunjujemo? Nemojte misliti, braćo, da ja namjeram navesti vas kušati Boga, i nerazborito se mučeništvu izložiti, poznam bo dobro našu slabost. Nego vas nagovaram i molim da se prije podložite podnijeti sva-

ku muku nego se odreći Isukrstove vjere; zašto kratkijem trpjenjem dobivate vjekovitu sreću; otpadanjem čekaju vas neizgovorive muke, bezkonačna pedepsa: o čemu ne cijenim za nužno naprijed vas nagovarati, znajući vrlo dobro kakvijem ste duhom oduševljeni. Druga je stvar o kojoj sudim za potrebno vas svjetovati. Ako se nevaram, vi se spravljate bježati. Nit vas hvalim, nit vas hulim: ama neznam kakvijem će te sredstvom vi ovo moć postići. Cijelo more sa svijeh stranâ ispresjecano je gusarskijem galijama Neretvanâ, Ercegnovljanâ i pročijeh, koje nas odasvud obkoljuju. Od istoka svekoliko tursko brodovlje — od preko 400 jedarâ — doprlo je do Kotorskog zaljeva, a možebit dokućilo se Captata, oli još ovuje. Od istog se brodovlja ocijepilo na zapad 30 galijâ, koje se, kako čujem, jučer vigjale okolo Visa. K sjeveru nesmiijemo pristupiti a da ne upanemo hajducima u šake. Na jugu široka nas pućina dijeli od Pulje gje je, žalibože sve takogjer izloženo neprijataljskijem nasrtajima. Pazite dakle da, ištući spasenje, ne naigjete — Bože nedaj! — na višu muku. Ako pak tvrdo ostajete pri svojoj odluci, Bog bio s vama: ja, koji ne manje neg što i vi, ljubim svoj život, obredio sam ovdí ostat da — kakono se reće — kušam sreću. Sudim bo da neprijateljsko brodovlje neće preko Katora, oli se ovuje od Dubrovnika utisnuti, znadući da mu iza legjâ cijela mnogobrojna morska sila mletaćka grozi; kojoj se od časa do časa ima Papina i španjolska pridružiti da priteku svojijem u pomoć. Istina, moguće je da na nas uzgredno udari Karakozija, ol' neretvanski, novljan-ski, ili drugi kakovi gusari, osobito ako čuju da smo pustu ostavili svoju otaćbinu. Sbog česa zaklinjem one barem koji nijesu svijest sa straha izgubili, nek ovdí samnom ostanu da otaćbinu, roditelje svoje, kosti djedová, božje crkve — dok moć budemo — obranimo; da troje četvero li razbojnikâ, na našu veliku sramotu ne poplijene nam i ne sažegu prazan grad! Evo pazite! ovi oltar — Bogu, B. D.ci, svetijem Bartolomiji i Marku posvećen — svjedoći vam da oci naši nijesu uzmakli ispred aragonske sile,

neg ogradiv se i hotomce se zatvoriv u ovijem istijem mirima, snažno su neprijateljske nasrtaje odbili. A mi ćemo, što nam stari sačuvaše, sramotnijem bjegom bataliti? Uklonio od nas Bog toliku sramotu! Pa da i hoćete, gje su ti brodovi koji će vas tolike ukrcati? Nek idu slabi koji su više izloženi neg mi koji, ovdı ostajućı, nemamo se čega bojati van prem vele jake sile. A vi dobre majke! nemojte suzam slabiti muževâ svojijeh odlučne namjere, ne rastapajte srca sinovâ svojijeh. Vas i njih Bog ljubi i materinsku božija ljubav nadvisuje. Preporučite se svemoguććemu predobrome Bogu, utecite se majci od milosrgja. Kad ona njedra Sinku svome ukaže, Sin će nebeskome Čaćku rane svoje ukazati, a On će na njihov pogled nami se smilovati u neizbrojnom mnoštvu milosrgja svoga. Panite ničice pred svetijem našijem odvjetnicima Bartolomiji i Marku, pomoću kojijeh ovi se miri još uzdrže; skrušeno molite, bićete uslišeni: molitva nebo otvara, Boga priteže, raspršuje vojske, ohole utamanjuje, podnižene podiže i hrabri.“

Za ovijem dovršismo službu božju. Prosti puk stane blebetati izvodećı svak svoju. Neki praznoslutnjam nâkloniti pobugjivaše bezufanje, gatajuć na dolazak nekijeh bijelijeh pticâ na nalik izvan boje — ožujačkijem žunama (koje su na jata malo danâ prije naokolo grada oblitale, po moru plivale, vinograde harale), tvrdećı da su one iznad Crnogmora dolećeale, pa nijesu zanago drugo; van predteče turskijeh četâ, i zlamenuju turke u bijelijem sarucima koji će nas svijeh poklati.

Megjuto bogatiji svoje zaklopce počćeše prenašati na brodove. Pa nam počćeše stizati iz Dubrovnika glasonoše jedan za drugijem, zadnji vavijek crnje nam glasove donosećı. Sad se podigne obća vrevā, i svak naće na lagje nositi svoje pokuštvo tolikom naglošću da su kroz gradska vrata jedan drugoga tištili i dušili. Za kneza imadosmo ovo doba jednog mladića nevješta vladanju, koji se od iskusnijeh licâ daleko držao. Kroz dva mjeseca od kada je stupio na vladanje, svakomu omrznuo; ama sad

u ovoj prigodi popuštio i glatkiji postao. Videći on kako svak iznosi što ima, daje gradska vrata tvrdo zaklopiti. Tad mnogi svoje stvari stadoše spuštati niz mire, neki pred vratima kupiti ih na gomile, ometajući se zamjenito. Knez premda je u Mlecima svoju obitelj ostavio bio i slabo pokušstvo sobom donio, služkinju i prtljag dade ukrcati na jedan brodić, a najmi za sebe — za 120 dukatâ — jednu gusarsku brodicu Perašćanâ (dobro opakljenu i polojenu) sa šestero snažnijeh vozarâ. K' večeru rastijahu različita protuslovna govorkanja. Žene uplašene oblitahu po gradu kličući da im se dopusti na brodove se spasiti, il' barem po gorâ se skriti. Pri sutonu gane se knez i dopusti im iziti. Sutridan — omekšav — otvori vrata da se iznesu na lagje razne stvari. Napokon oni koji naumiše pobjeći, odvezoše se na 8 kolovoza.

Ovdi mi se čini za nužno napomenuti neke okolnosti sbivše se na odlazak fratarâ Malobraćanâ (obje bo skupštine Franovaćâ i Domenikancâ još na početak prije neg iko opuhuše). Ovi iz samostana od Otoka — dva milja od grada na istoku — nekoliko prije preniješe u grad u Crkvu svijeh svetijeh čudotvorno Propeće i sliku bl. Gospe. Kad su imali polaziti digoše Gospinu sliku sa svijem dragocjenostima, a golo Propeće budući malena brodica nije ga mogla uzdržati, ostaviše. U taj čas podiže se tako jaka oluja da se more stalo do neba penjati, a protivni vjetrovi boreći se megju sobom i motajuć se u vihrove, predstavljаше urnebes sudnjeg dana. Ovom prigodom, kako docnije dočusmo, sedam se turskijeh galijâ o kraj razbiše, neke se megju se sattrše. Poplašeni fratri posumnjiše nijeli Bog š njih ovu oluju podigao te tu tako svetu sliku sa blagom svojijem na prijašnje mjesto vratiše; pa, utišav' se more, ostâviše samostan, i do cigloga jednoga pobjgoše. Tolika pomnja za život da se ni nebeskom glasu ne odazvaše pri strahu od smrti, koji ju po nastavi svog reda moraju — za čast vjere — prezirati, te ni cigli jedan — na dobar izgled — u samostanu ne ostao; djelo je doista veho-

ma ukorno. Ama u ime kršćanske ljubavi prostimo im, premda im nijesu ovako milostivi bili Neretvani koji mnoge od ovijeh fratarâ uloviše, i na živi novac dadoše im slobodu. Po njihovom odlasku drugi dan, dva fratra odmetnika, istog reda al' ne iste države, dolizimiriše do nas da nam pokupe blago sa gorimeno-vane svete slike; a mi ih počerasmo na veliku njihovu sramotu, ako su sramu podobni. Ovo budi mimogrede rečeno. I laćam se svoje povjesti.

Naši bjegunci poprijeko putujući, prvi dan u Hvar, drugi dan — jakijem vjetrom u krmu — srećno u Zadar doploviše: a Zadrani primicanju toliko jedarâ, sprva se uzkolebaše, sumnjeći da nijesu dušmanski brodovi. A mi ovamo stražeći i bdeći dane i noći nespavane provodismo; svake, ma i najdalje pomoći, lišeni! Na višu muku, i naši dopokon susjedi — kao sa okuženijem ili izobćenijem — pretrgoše s nami svako obćenje za punijeh dvadesti danâ. Samo bi gjekad kriomice iz obližnjeg kraja otisla se do nas kakva lagjica da nam dodâ dopise i glasove. Ovijem sredstvom doznasmo na 9 kolovoza da se u Gjulijani nalaze sedam polu-galija novljanskijeh, na koje naigje i zarobljen bi pop Frano Ordonižić sa nekoliko drugijeh putnika koji jedriše za Dubrovnik. *) Ovi gusari slijedeće noći obilaziše naš otok s dvora, mrakom ugjoše u Grščicu, te prije zore — u tri čete — primakoše se Blatu ne vigjeni. Straže ih istom ugledaše kad već stigoše u selo, i načeše cipariti. Mi s naše strane netom dočusmo za stanak novljanâ u Gjulijani, spremismo ulake po svijem našijem selima: a blačanske straže pospaše; te kad hajduci počeše već stizati u selo, dadoše se u bjeg vičući. Na ovu viku ko je bio brz na noguh uteče i skrrije se po šumâ. Tri ove hajdučke čete razrediše se ovako: jedna stane pod južnijem brijegom ispod kojeg dogjoše, druga se dade plijeniti selo, treća je zaštićivala pljačkaše. Blato je najveće selo na našem otoku, i u

*) Gjulijana — luka na Pelješkom poluotoku megju Korčulom i Mlijetom.

svakoj potrebi može dati do 300 izbranijeh boriocâ. U ovoj prigodi jedan je dio pozvan na obranu grada, dio poslan malo prije na mletačke galije; ostavši prsnuše tam-amo po šumâ i ostaviše selo bez obrane. Stoga hajduci bez otpora sve poplijeniše, odvedši 50 robovâ — sve djece i ženâ — izuzam samoga Šimuna Simonetti. Tri starca — megj kojima jedan slijep — i tri stare žene posjekoše. Ostaviše tri ranjena, a to su: Pelegrin Kržinić, koji se uspeo bio na visoki bajam, gje ga iz strijela raniše — još živ. Nikola Kastropelić — zarobljen; pa se nekako oprostio uzâ, rani trojicu turakâ, i uteče lagahno ranjen. Treći je Ivan Barčot: ovaj se bio spasio bjegom, kad iz svog skrovišta čuje ženski lelek. Pogleda i vidi jadan! gje mu turci vezanu, raskosmanu svoju majku nemilo potežu. Čuvstvom materinske ljubavi rastaljen, ojunači se, bijesno na dušmane nasrne, četvoro ih na smrt ubije, oslobodi majku, razuzla joj ruke i ogradi ju da uteče. On se junački napreduje braniti, odasvud naskočen i obkoljen. Al jaoh! šip koplja nekako mu se omota u odijelu jednog turčina: u taj tren ostaje smrtno ranjen i pade na zemlju; preživio je dva dana. Čestit doista i vječne uspomene dostojan, što je žrtvovanjem svog života od smrti i sramotnog robstva roditeljicu svoju oslobodio, razložito neutješivu smrću takova sina! U ovoj prigodi povjedaju takogjer dva djela čovječnosti sa strane ovijeh razbojnika. Jedno, što su poklonili životu Petru Petričiću i ženi mu: oba nemoćna u postelji od starosti i nestašice. Ovaj Petričić — negda obilata kuća — imao je brata popa imenom Ivana, na službi kod stolne crkve Padovanske; pa takogjer istog imena i sina, tajnika kod Ferranta Gonzage u Milanu. Drugo milostivo djelo jest ovo što jedan hajduk megju roblje ugleda djetešce od osam danâ rojeno: gane se, sakrije ga i muče predade jednoj robinji da ga vrati svojoj materi. Kad se u nas dočulo što se u Blatu dogodilo, najprije žao ba, pa se smutnja podigne: svi seljaci ovdje zadržani naumiv uteći, pod izlikom da pogju vigjeti kuće, ćeljad svoju, i jeli što ispod

hajdučkijeh rukâ preostalo. Pa neki crkovernjak sumahnit, pod oblikom nekakva proroka, izide nadvor pod puškom, sabljom i kopljem, govoreć da ovako trebuje puk sokoliti: Ove, ili slijedeće noći kroz gusto sijevanje iz oblakâ, naše straže jako grad uzbune, buduć ugledale u moru pod gustijem daždom i pomamljenijem valovima lazukati k nam neke brodiće, baš ko iz orsana pelješkijeh fratarâ. Mi sumnjeći nijesu li možda oni koji su poharali Blato, mnogi top ispalismo na one brodice. A poslije doznasmo kako ovi novljani vozeći se noću ciko Pelješca, pograbiše sidra i konopce iz pelješkijeh brodicâ, te ove bludile po moru kud ih vjetar nosio, i nas beztemeljno uplašile. Iste noći dvije su nam se neugodne stvari slučajile. Jedna, što čuvari sprednjeg braništa (revelina) ostaviše svoje mjesto sbog ubojite kiše. Pokarani zašto su to uradili, odgovoriše: „kako možemo ovdje stati kad nam je voda do koljena?“ Tad arkidjakon zagazi u vodu, pomakne kam koji je zajazio vodotočinu, te voda isteče. Drugo, buduć jednom samo ispalili top iz tornja kod svijeh Svetijeh, puče mu konjic: koje sve za četiri ure poprave meštar Nikola Mišulić i Frano Depolo na velike molbe i pripomoć istoga arkidjakona, koji im je suviše i svijetlio debelom voštanom svijećom.

Na 13 kolovoza dobismo stavne glasove da je neprijatelj posvojio Odsinj, Bar i Budvu; a po kopnu i po moru tvrdo opkolio Kotor, koji se nalazi u skrajnoj opasnosti. I općeno se mislilo da, izuzam maleni broj brodovâ potrebnitijeh za opsadu Kotora, sva se ostala morovojna ima uložiti na rušenje dalmatinskih gradovâ, osobito Šibenika i Zadra. Po istomu tekliću Antun Paletin pošalje jedno pismo Filipu Ružiču u talijanskome jeziku nevjesto upisano, u komu ga obavješćuje da se on u turskom brodovlju nahodi, a došao je navlaš u Dubrovnik uzdajući se ondje naći koga od svoje svojbine pa buduć nije imao te sreće, ovijem pismom svu rodbinu — a osobito brata — pozdravlja nudeći im se za gotova u čembigogj mogao poslužiti ih; nado-

dajuć da ga turci prozvaše imenom Jusuf. Porodica Paletinâ u Korčuli je starinska i plemićka. Bila je takogjer i imućna, a ma od nekoliko vremena — kao i mnoge druge — oslabi, i premjesti se u obližnje selo Žernovo. Od ove je kuće izišao fratar Vicenco domenikanac glasoviti bogoslovac, arkidjakonov veliki prijatelj, pa i u krvi u četvrtom koljenu. U obzir ovoga vrijednoga fratra Ružići uzeše kod sebe najprije Jakoba — umrvša u svojoj desetoj godini, pa gorimenovana Antuna, Markove sinove, onda sirote bez oca i bez matere, namjerom da im udijele književne i duševne nauke. Još djetetom, pusti se nagovoriti i otide na more. Razbiv se na Hios, upade u ruke turcima, koji ga prodadu Uluz-Aliji Algjerskome polukralju. Usilovan poturčiti se, postane kapetan jedne galije. Teklić, Marko Prasica, ovo pismo predade arkidjaku, erbo brat mu Filip, bolestan i protu volji, sa ostalijem bjeguncima otišao je bio u Zadar. Uz pismo poslao je bio šest vezacâ svilenâ, bijela konca, na znak, cijenim, kakva meni nepoznata zlamenja.

Na ove glasove svak se vehoma poplaši. I sam knez sasma očito poče govoriti da je najbolje grad ostaviti, a ne čekati prilazak toli snažna neprijatelja. Arkidjakon naprotiv nagovarao svakoga na slobod, dokazujući pismo Antuna Paletina i bijelu svilu kao zlamenje mira. No svi usuprot tvrdijahu da pismo ne sluti nijedno dobro, a svileni konac zlamenuje uprav robstvo i verige: te se tovećma mamijahu. Za ovijem prijeporima pogjosmo svi na molitvu, popovi na glas vapeći Boga i Svece, a puk — òplakan — za njima iste riječi opetujuć. Obredi se takogjer slijedimice ispjevati tri sv. mise, eda bi se podulje zabavio puk u crkvi, te manje strahu se predavao. Po dovršenoj službi božjoj u stolnoj crkvi sv. Marka, tek što se puk prenese u crkvu pr. Trojstva, stigne ovamo iz Pelješca dubrovački plemić Helijo Červin Bona. Iz crkve knez ga odvede u svoj dvor gje se po dulje zadržāše, pa se razlučili. Vicko Ružić pogje na susret odlazećemu Boni, i upita ga štogod o prijetećoj nam opasnosti. Ovaj

mu sa posmijehom odvrati: — „Neće bit zla, ako vam knez otide.“ Po drugoj misi učinismo Provod okolo grada, a treća se misa spjevala u crkvi svijeh svetijeh pred čudotvornom slikom bl. Gospe koju ondi fratri ostaviše. U ovoj prigodi naš jedan, bilo s umora, bilo s plača, ili vjerojatnije sa straha, pade u nesvijest: odnešen kući, vrati mu se duh istom do tri — četiri ure. Ovaj isti junačina, kad nakon tri dana pokomoli neprijatelj, među prve omakne iz grada i to tolikom hitnjom da nije prestao smrtimice trčati dok, provaliv brda i doline, nije se našao na 15 miljâ od grada daleko!

Dovršiv bogoljubne zabave, pogjosmo da što prividimo i za svoj život. Vicko Ružić priobći bratu što mu kaza Červin Bona. Sumnjeći on da se može bit navlaš u puku hrani i umnaža strah, ražali mu se vehoma; te svakojake u sebi misli snujućí, naigje na knežev dvor gje čuje da se ob občinskome žitu — koje se muktice običavalo vojnicima dijeliti — zametla kavga među nekijem od našijeh i knezom: ovaj nehtijućí ga dijeliti, a oni naprotiv tvrdeći da nije moguće, seljanima osobito, u zatvorenom gradu živjeti ako im se hranom u pomoć ne priteće. Arkidjakon se lagano kô nehotice privlači, i nastavi se za posrednika. Najprije zavede kneza na stranu i upita ga mnije li se ukloniti ili sreću kušati? Odvrati mu knez: ako napane velika sila, bježim. Komu ćeš dakle ostaviti hranu? valjda turcima? bolje je bo prije polazka da imaš okolo sebe situ čeljad. Pristane knez napokon, svaki dan po nekoliko uborakâ podijeliti, al' bilježeći svačije ime, neka bi se poslije moglo od svakoga, koliko je koji primio naplatiti, ako ova dioba ne bi ugodna bila Mletačkome Vijeću. Ovaj se uvjet inokupno prigrli, te dok se svjetina o mjerenju i primanju bavila, arkidjakon se za tri ure s knezom zadrži u sobi nastojeć ga uglaviti da o bjegu i nemisli, baš kad bi svi ostali pobjegli. On mu protustavi dvoje: prvo što je obaznao kako i sam arkidjakon kriomice se na bjeg spravlja, i s prozora pokaže mu u pristaništu lagju na koju je dao ukrcati tri baćvi-

ce vina i druge kojekakve stvari za poputbinu. (Ovo nije arki-
djakon učinio za sebe, buduć suviše lagja posvema teška i tro-
ma, neg da spremi, ako bi moguće bilo bratu u Zadar). Drugo
što grad nemože odoljeti jurišanju ni od samijeh osam galijâ;
pa još sa oskudice boriocâ, i sa slabosti gradskih mirâ. Na ove
kneževe riječi arki-djakon dade tutako probiti lagju i podušiti ju
u more. Zatijem svojom glavom prebroji i napiše sve oružju po-
dobne, i nagje ih za 240 — muškićâ, nebrojeći žene ni djecu.
Ništamanje nehtje knez od začete nakane odustati. Tad učinivši
mu kô prosvjed, svakomu zabilježi svoje mjesto na braništima, i
naimenuje poglavare. Megjuto na hitrom brodiću dojedriše neki
Hvarani ištući u ime svoje Obćine nekoliko muljačâ puščanog
praha. Neki našinci, Jerkom Gabrielićem na glavi, stanu se pri-
ječiti. Al' smo mi praha imali u izobilju, pa još ostane pred
nama prah što se slao za Odsinj, te nam ga bilo i suviše. Ar-
kidjakon ovijem razlozima lasno ih umiri, i dalo se Hvaranima
što su iskali.

Ovako dane u nemiru, noći u nespavanju provodismo. Me-
gjuto neprestano odasvud nam stizaše glasovi o grabežima Neret-
vanâ, pa i od Pelješčanâ; i o svakoj sgodu. Odasvud nam zijevaše
poraza i propast. Od nikuda nam se nepružaše ni najtanja žica
ufanja ljudske pomoći. Jedino dakle sve svoje pouzdanje naslonis-
mo na Boga, na blažene Djevice Marije i Svetijeh odvjetovanja
i dadosmo se iz svega srca k nebu molbe podizati. Svi se dakle
pouzdana skučismo okolo svetijeh oltarâ: popovi uzdišući, ljudi
zreli klečeći, stari plačući, žene lelečeći, djeca kriještajući, dje-
vojke raspletene; vas puk svebiven od straha, od tuge, od bez-
graničnog ogorčenja. U ovoj prigodi pristupi arki-djakonu neka-
kva starica „povigjet ću ti, veleć, što mi se noćas kroz san pri-
kazalo. Činilo mi se da klečim pred bl. Gospom moleći ju za o-
branu našeg grada. Hoću vas obraniti, progovori mi prećista Djeva,
ama kaži arki-djakonu nek bude hrabar, nek se junački podnese.“
Arki-djakon sumnjeći o kakvom lukavstvu, presječe joj riječ: „ba-

be moja nije ovo prigoda da tlapnje slušamo, nit sam ja tolike zaslužnosti; nego hajde i moli se Bogu“ i tutako od nje se odaleči. Ne do vele za tijem Vicko Ružić sav uzburjen dotrči bratu „izdani smo, vičuć, aoh izdani smo! Evo u novom tornju kod kneževa dvora dube se kriomice zid, da se krozanj na prvi mrak knez sa svojom čeljadju nevigjen provlači!“ Još ih nekoliko pritrči ovo povjedajući, i od njega ištući svjeta kako da se vladaju u ovoj okolnosti. On ih utazi, obećav' im i ovomu zlu doskočiti, samo nek zauzdaju jezik, i ostave se oštrijeh riječi. Do malo arkidjakon slučajno naigje na Jakoba Skapanea kneževa pisara i njegovu najpouzdanijega prijatelja. I zapita ga (premda je sve obaznao bio) što je skoro nova donio iz Dubrovnika Marko Prasic, buduć ovaj otvorito kazivao kako nosi pismo u kom se povjeda da 80 galijâ koje su križarile okolo Rhoda dolaze na nas, a i sam je ovo mnoštvo brodovâ, idući iz Dubrovnika, opazio kod Captata, te će do sutra za najdalje stići ovamo. Arkidjakon je razložito sumnjao da je s toga Jakob izišao da motri sa gradskih mirâ jesu li se galije jur počele pomaljati: a tako je i bilo. Sprati se dakle šnjime i zavede riječ. On mu dvolično i na okoliše odgovarao. Ovaj se kazivao kô da mu sve vjeruje dok su zajedno uzišli na mire i sav naokolo grad obišli. Napokon idući da sidu niz drvene ljestve položene uz mir ispred bolnice kod južnijeh vratâ: „dragi brate! nastavi arkidjakon, mniš li ti eda ja nijesam prilično dočuo za sve vijesti koje su vam malo prije doglašene iz Dubrovnika? Čuo sam i za 80 turskih brodovâ koji jedru k ovoj strani, pa si ti i izišao da motriš nijesu li se počeli pomaljati. Najmiste takogjer jedan perastinski brodić, gotov na odlazak u bližnjoj luci, s kojijem nakaniste noćas uteći. Dadoste još prošupljiti mir na tornju koji se drži kneževa dvora. Ja ovo sve znam, pa se ne tužim što si me mislio varati. Dapače budući se potpuno uvjerio o tvojoj odanosti prema knezu, toliko te više cijenim koliko te stavnijega u vjernosti nalazim; te u ime ove moje cijene napram tebi, u

ime ove tvoje vijernosti, molim te! očituj knezu kako i primljene vijesti, i nakane njegove ne meni samo, već su svakome po gradu do ušijuh doprle; te ga navedi il' da sasvijem sbaci misao odlazka, il' barem kriomice nek ne ide: kuneći ti se da ja ovako ne u obzir same naše, već i vlastite njegove koristi govorim.“ Začugjen na ove riječi, sklonuv oči k' zemlji, ništa drugo ne odgovori van samo da će dobrovoljno sve ovo knezu priobćiti. Do malo, iza kako se njih dva rastanu, pristup kneževu dvoru otvori se svakomu. Bude pozvan i arkidjakon i uveden na osami u jednu sobu. Ovdje knez dugijem okolišanjem, požaliv na prijetecu nam pogibio, zaželi poznati njegovu mnijenje. Arkidjakon odgovori da nezna zašto bi od prijašnjeg svog mnijenja imao odustati. Knez mu na to dade čitati stigavše iz Dubrovnika vijesti. — Njihov sadržaj, odvrati arkidjakon, ima nas tovećma sloboditi, erbo se tursko brodovlje neće sustavljati, nego po gusarsku, opljačkati što može na brzu ruku, i otiti. — Ovo, knez će naprotiv, ovo ide navlaš na našu propast. — Ta mi smo, pristavi arkidjakon, bolje vavijek zastićeni iza kamenita zaklona, neg što su oni u drvenijem.“ Dok se oni ovako prepirali, evo u družbi nekoliko prijateljâ, pristupi k njima Ivan Krstitelj Ružič arkidjakonov otac, starac od 80 godišća, pa svi vatreno stanu zaklinjati kneza, a starac nadasve, da iz grada ne ide. A njemu će knez: „Striko moj, tvoj si vijek ti jur doživio, pa pusti da i ja moj doživem!“ Videći ga u svojoj odluci nepomićna, arkidjakon ga načme moliti neka barem javno otiđe, da se puk tovećma ne mami kad se prospe glas njegova bjega. Na to će knez u posmjehu: „ti hoćeš da me kamenjem saspu!“ Na ovaj ukor arkidjakon nije mogao odoljeti a da se gorko ne zaplače i sa dna srca jako ne uzdahne, čujuć gje sumnji o njegovoj vjernosti oni kojeg on kao duždeva namjestnika, čistom podaničkom odanošću, časti. Na ovaj se prizor knez očuti ganut, poče se otvoritije ponašati, i zapita ga: „nuder svjetuj me kako bih mogao javno otiti a da se drobni puk ne uzbuni?“

— Sakupi, odvrati mu, narod u vijeće, pohvali ih sbog njihova junaštva, i uvjeri ih kako ti želiš zajedno s njima živjeti i umrijeti. Nego, nadodaj, sadašnje teške okolnosti neodvlačno iziskuju da se ti za njihovu obezbjednost pogibelji izložiš, u malenoj lagji, kroz neprijateljske zasjede idući do Zadra da dovedeš podobni broj vojnika za njihovu obranu. Megjuto, preporučim im, ako bi ustrebalo, za kratko vrijeme, dok se ti sa žugjenom pomoću vratiš, bez straha se ponašati, junački se braniti. Ko hoćeš, molim te, na ovo da ti se opriječi? Ako naprotiv, kô što si naumio, pogješ te se noćno kriomice provlačiš kroz probiveni toranj; a ne bi se moglo dogoditi da te kakav zlomisaoni puščanim zrnom promaši, pa svi mi pod krivnju veleizdajstva upanemo? Ovdje knez za nekoliko kô zamišljen ostane, pa se pouzdano i veselo predade predstavljenom savjetu, tutako momku svome Marinu i Skapaneu naredivši sgotovljati sve što treba za puta. Zatijem sabravši gragjanstvo, po nacrtanom naputku, drhćućijem glasom predloži u kratko svoju odluku. Našlo ih se koji se stadoše protiviti, veleć: podobnije bi bilo odpraviti zastupnike, a da se knez ne izlaga tolikoj opasnosti. Doskoči arkidjkon: „Koristnije je i nami i Vladi, u poslu ovlike važnosti, samome knezu ovo poslanstvo povjeriti, neg ma kakvijem bilo zastupnicima koji, konoti vlastite osobe, više će se za svoju neg li za obćenu korist pobrinuti. Duždevo je držanstvo svoj grad braniti knez je duždev namjesnik; krivac je dakle veleizdajstva kogogj se protivi da Dužd ne priteče u pomoć svojijem podanicima.“ Sad svi usklikoše. „Odobravamo naumljenu odluku, niko se ne protivi, pospijese.“ Arkidjkon će tad knezu: „Presvijetli gospodine! preko tvoje odsutnosti nije dobro ostaviti grad bez poglavara: naredi ko će te izmjeniti.“ A knez pogledav na arkidjkona: „tebe, reče, ostavljam na moje mjesto, tebi svu Korčulu povjerivam.“ Megju prisutnijem bijaše tu neki pravdosmetenj poznati brbljalo i mutioc, knezu u osobito mrzak. Skučen ovaj u jednome kutiću, počeo mrmljati, i čulo se gje reče: „Kad knez

otide, puk će sebi koga mu drago bude izabrati za poglavara.“ Ove riječi smute arkidjakona, boječega se kakve pobune; pa opet upravi riječ na kneza: „Znat budi razborsto tvoje kako presv. g. biskup, njegov namjesnik i viši dio popovstva odovle se ukloniše, na mene, premda nedostojna, nasloniv upravljanje crkvenijeh i popovskijeh posalâ; da se poviše toga primim gradskoga vladanja, mučno bi svojoj zadaći odgovoriti mogao. Ne uklanjam se bremenu, ne bježim od truda; dapače doskočiti ću u svakoj potrebi. Ama cijenim podobnije da se predstave na vladanje četiri starca, tri plemića sa jednijem pučaninom — ovdí prstom pokazujući onoga mutioca da se ukloni prigoda smutnje.“ Knez pristane na savjet, al' isključi starog bunioca, i izabra slijedeće: Ivana Krstitelja Ružića, Jera Gabrielića, Marina Obrada i Antuna Kostu Kamenara: Ružiću, kô starijemu, predav gradske ključé. Dokončav ove stvari, okolo jedne ure noći, uz pratnju momka svog Marina i pouzdanika Skapanea, izide kroz mala vrata uz morski kraj položena, u prostom mornarskom odijelu: ukrca se u sgotovljeni mu perastinski brodić, te najprije u Hvar, pa u Zadar, dopokon zdravo doplovi u Mletke. *) Mi megju sobom se tješeći, i boljom nadom oduševljeni, dadasmo zatrpati šupljotinu na tornju kneževskog dvora. Poredivši straže, cijo u naokolo grad obismo, utvrgjujući što nam se činijaše da potrebuje poprave. Svi, osim staracâ, bilo na gradskijem mirima, bilo po ulicâ, bilo u crkvam moljahu i spavahu pod oružjem, nek su u svako doba gotovi na sebi obregjeno mjesto priskočiti. Pred samu zoru arkidjakon otide kući malo pospati, i budući onako obučen počinio za jednu uru, zvek zvonâ pozove ga u crkvu na spjevanje Jutrenje. — Ovdí mi se sgodno čini rijeti što god u kratko o Korčuli, opisujuć položénje, ime i tvrdoću grada, da se bolje razumije što nam povigjet ostaje. U davna vremena ovaj se

*) Knez se ovaj zvao Antun Balbi, pridjevkom Balbi dalla Dolce da se odlikuje od druge grane iste porodice pridjevkom Balbi dalla sbarra d'oro.

otok zvaše Corcyra Melena (Sinja Korčula), prvom riječiju, cijenim, s guština njezinijeh šumâ, drugom s nje naličnosti na Krk, buduć na objema gradovi položeni sa sjeverne strane. Iza Trojanskoga rata Antenor svrati se na ovaj otok — kako piše Dyte Kandijanac, onodobni vojnik i pisac — i sazida naš grad; akoprem Plinijo prepisuje Gnidijanima ovo zidanje: što se lasno dade složiti kad uzmemo na obzir da napredujući Antenor svoj put ka Italiji, svojijem drugovom Guidijanima novozidani grad sa otokom ostavi. Da je uprav Antenor utemeljitelj našeg grada, kako starodavno predavanje, tako ostavše nam pismene uspomene tvrde i svjedoče.

Sad otoku i gradu jedno je ime — „Korčula.“ Izvor ovog imena neznam. Naš otok od istočnog do zapadnjeg kraja dugačak je $37\frac{1}{2}$ miljâ; gje je najdeblji, širok je $11\frac{3}{8}$, gje naj-uži, do 5 miljâ širine dopire; opkoljuje miljâ $87\frac{1}{2}$. Brdovit je, neplodan (?) i podložan suši. Sposoban je za lozâ, ima dobrieh pašnjakâ, preobiluje drvećem. U sredini — kô kralješ — podižu mu se najviša brda koja se na polu visine nadimlju, po okrajcima dugopoložena su. Obale su mu vijugaste, česte luke — nepouzdana utočište brodovima — akoprem, odovud i odonud imade nemalo dobrieh i prestranijeh pristaništâ. Na istočnom kraju dospjeva na produljasti jezičak pod imenom Ražnjić. Sa zapada cijepa se na dva ratca, koja sačinjaju Veliku Laku šest miljâ duboku. Oskudici živijeh vodâ doskočiva se daždivicom. Ali među Blatom i Velikom Lukom posred polja ima obilati vir koji gjekad poplije sve ovo polje, i obrati ga u blato, odklen ime selu. Pa često za dva-tri godišta, a gjekad i za više ne zasuš. Ama kad usekne, ova ravnica 1500 hvati dugačka, a malo manje od milja široka, posije se unaokolo i plodi sto za jedno. Ovo polje pripada na vlastitost nekolikijeh porodicâ, i svake sedme godine — po ugarskome običaju — ponavljaju se dionice po broju glavâ muškijeh i ženskiyh — ne udatih. Od kojijeh ako se koja udala i prešla u porodicu neimajuću dioništva od polja,

tutako gubi nanj' svoje pravo. Koje pravo ni prćijom, ni našljedstvom, ni drugim kakvijem razlogom ne stječe se; neg vavijek na istijem izvor — porodicam ostaje. Svaki udionik prima po dva komada (po domaćoj riječi stupi), jedan na boljem, drugi na lošijem položanju. Svaka je dionica jednaka, van one — po nešto obilatije — koje se obrede za dijelitelje. Dijeliteljâ ima šest: tri gragjanina, a tri seljanina; pa su i ovi, ne izborni, već nepomični pravom našljedstva. Koja porodica ima više glavâ, više prima i dionicâ.

Raste na ovom polju nekakva mastna trava, od koje ako stoka suvišno popase, preužiri se i pocrka: a od ovakovijeh živinâ nesmije se ni meso ni koža rabiti, erbo su kao kužne. Kad bi se svo polje ovo posijalo, priskrbilo bi žitom ne samo naše otočane, već bi ga preostalo i za prodaje. Vješti ljudi tvrde da je ova ravnica nizočija od morske površine, pa kad bi se i kroz obstojeća brda izveli žljebovi za izliv vodâ, badava bi bilo. A ma nedâ se nikamo opravdati lijenost ovijeh polodjelacâ; akoprem bo polje rijetko podušeno ostaje, ne oru ga ni ti siju vet na samome istočnom okrajku: pa vade veliku korist.

Otok obiluje vinom, lučom i žuto-paklom (katramom), a more naokolo ribom. Gragjani se poglavito okô dvije zanati bave: o gragjenju brodovâ, i kamenarstvu. Leži u dalmatinskome moru napram Garganu — u Italiji — za 100 miljâ dalečine. Na jug-istoku mu leži Mlijet, na jug-zapadu Lastovo — za osam miljâ dalečine: sa zapada Vis, sa sjever-zapada Hvar. Od sjevera — napram neretvanskome kotaru — provlači se Pelješac — po Tolomeju Onejski poluotok — koji, gje se sastaje sa kopnom malo iznad ušća Neretve, popružajuć s desne jedan lakat k Šipanju, sačinja prevlaku od pô milja na kojoj se podiže Ston — megju dva mora. Jedno sa juga sačinja rukav od Mlijeta do Korčule; drugo (malo more) sa sjevera, od Malog — Stona do Hvara. Dio rukavca megju Korčulom i Pelješcom — šest miljâ dug, dvije širok — osobito na istočnoj strani, posut

je ostrvicama, hridima i grebenima, te od velike opasnosti brodovima. Grad je položen u srijedi ovoga rukavca sa sjevera, napram najvišojem brdu Pelješkom, sazidan na jednome strmenitom brežuljku sve naokolo okruglim mirom opasanu i morem oblizanu, izim što se od južne strane — gje je brodarnište i obkop — pomičnim mostom sa otokom sastaje. Sve su unj' gragje u bjelom kamenu iz našijeh kamenokopâ. Stolna Crkva sa svojijem zvonikom podiže se iz sred-srijede grada, i s toga, ere mu je strmenito zemljište, nadvisuje sve kuće, koje se lagalnijem gibanjem jedna ispod druge lijepijem redom nižu; te sve ukupno s vani iz daljega, vehoma krasan pogled predstavlja. Ispred Crkve je poljanica glatkijem kamenom popločena: — a unaokolo joj se sutiču glave svijeh gradskijeh ulicâ, na jednoj mjeri jedna od druge usporegjene; tako da cijo grad izgleda na jedno srce. Na što smijeraju slijedeći stihovi:

Srjedom 'krugla, otud i odovud
 Sustiču' se gusti níz ulicâ,
 Sliku srca Korčula predstavlja:
 Dalmacije dragulj ne najmanji,
 Skrb milušna mletačkih otacâ. *)

Grad nam je ovom prigodom u obzir obrambenog oružja obilno obskrbljen bio. Još nekoliko prije ovoga ratâ Rafo Gabrielić poslan u Mletke kô naš zastupnik od Petra Bragadina našeg onda kneza preugodnoga, donio je bio mnoštvo pušakâ, kopljâ, lukâ, strijelâ i šest top-šibâ žvâlom za zrno od 12 litarrâ. A početkom ratâ Filip Ružić takogjer kô zastupnik, donese četiri kamenosipa, dvije top-šibe, a puščanog praha i streljiva u izobilju. Osvem toga imadjasmo i prijašnje naše od gvozdja i tuča topove, a jedan veliki, pod imenom Papin top, koji je ri-

*) *Circulus in medio, densusque hinc inde viarum
 Ordo cingatur, Corcula picta manet:
 Corcula Dalmatiæ non ultima gloria surgit,
 Quæque premit Venetos sedula cura patres.*

gao kruglje od 30 litarâ. A u oružarnici hranijaše se mnoštvo drugog svake ruke oružja. Ama gradski nam miri bijaše vehoma slabi, i posvema potrebni poprave i utvrgjenja; a oskudica branioca držaše nas nadasve u sumnji o konačnom uspjehu boja. Nego je već vrijeme da se ostavimo zalazakâ, i preuzmemo se svog predmeta.

Zorom petnaestoga kolovoza zvonari zbog blagdana Velike Gospe uzidoše na zvonik (koji — kako kazasmo — nadkriľuje visinom sve ostale gragje) da po našem običaju pozdrave svetkovinu nekijem, nami osobitijem i ugodnijem, glazbenim slogom zvonâ. Zaslaviv ištóm dva tri li puta, zvonari nehote zagledaju na istok i tutako na vas glas načeše klikovati: „jaoh! jaoh nami! evo nam turskijeh brodovâ; evo gje iznad Ražnjića na sva jedra, na vas mah vesalâ pedeset galija ide na nas! a za njima mnoštvo drugijeh galijâ!“ Žamor se prosuo po gradu. Svak viče da se grad otvori: pa kud ko zna nek se spasi. Mnogi, kô ženice, načeše plakati; a bilo ih je koji su govorili: „evo na što nas dovede mudrovanje našijeh veleznancâ! nek se vrata otvore!“ Uz ovliki metež arkidjakon se desi na sestru svoju udovicu vodeću dvoje bliznacâ od pet godišta, i jednu ćer nešto malo stariju, koja ga stanc zaklinjati da najprije nju pa joj djecu zakolje prije neg što će upasti u turske ruke. On joj neklonutijem srcem odgovori nek sebe i njih Bogu preporučí, a nimalo se neplaši; pa da priskoči boriocima u pomoć. Poklekne pred zatvorenijem vratima stolne Crkve i Bogu se preporučí. Uzto neki koje poslâ na zvonik javiše mu da nema već samo dvesti galijâ jur savijem na blizu; a ono što se činilo više, nije su galije neg oblaci. Tad pogje obilaziti grad svakoga zaklinjuć da otide na obregjeno mu mjesto za bojišta. Al' nije mogao ništa uspjeti: neki mu prijeteći smrću, neki ga nazivajuć izdajnikom; neki se bez obzira spuštahu niz mire, neki kroz okna od topova bježahu; ko je bio mlagji i hitniji smrtimice se bacao niz mire. Jedan čopor plašivacâ nasrne na Jera Gabrielića (ko-

mu je preko noći dok malo pospava Ivan Krstitelj Ružič kao sudrugu gradske ključke predao bio), molbam i prijetnjam istući da im grad otvori. Videći ga nepomična, bez ikakve sile, razidoše se i, kô ostali, pobjegoše. Dok se arkidjakon ovako lomio po gradu, nagovarajuć svakoga da se odvaži otit na boj, dotrči k njemu brat mu Vicko — koji je takogjer silovao se odvrćati od bjega čeljad — „aoh jao brate! klićući, što da radimo, kad evo svak bježi?“ — Čekajmo ovdj smrt, odvrti mu arkidjakon. Pa oba složno, ne više nagovaranjem, neg sabljam u rukuh nasrnuše na one koji se vlačijahu kroz šupljotinu tornja kneževskog dvora, prošle noći zatrpanu a od njih sada opet raskopanu; te, vrativši svijeh natrag, na berzu ruku opet zatisnuše. Pa dadoše podobne naredbe; i topdžije spremiše na obregjena mjesta. Ništamanje — taki je bio strah — neki još napredovahu bježati. Vicko Ružič tad, žestoko razljućen, uspne se na jedan toranj sa strane od varoša, i dade na njih sipati kamenje. Pa videći da ni ovo ne prudi, izmisli vehoma hitru varku, na vas glas i plačnijem izgovorom načev vikati kako s tornja vidi gje po zalazcima varoških ulicâ sakriveni turci hvataju i veživaju do jednog bje-gunca! Na ovi glas, o bježu već niko i nemisli; dapače mnogi koji bjehu utekli, vratiše se natrag, i žene ih na konopima opet u grad uvedoše. U ovlikoj zabuni nestade ključâ od barutane, te arkidjakon sjekirirom vrata razlomi. Pa i neki topdžije, ostaviv svoje mjesto, igjaše da uteku; al im se opre Vicko Ružič, te nešto prijetnjam, nešto molbam vrati ih na svijest.

Uzto neprijateljske galije — jedna uz drugu — punijem vjetrom i potporom vesalâ dopuzoše kô munja do na topomet ispod mirâ. Tad po preobregjenom znaku zveke zvonâ, a da se zamjenito ohrabre, naši borioci složno zavapiše i sretno zametnuše boj davši vatru topovima i puškama. Turci s početka — pretvarajuć se za kršćane — razapeše stjegove križima nabodene. Ama netom spaziše kako naši na njih siplju topovske kruglje, sa svijeh stranâ u isti mah zaječi nebo vikom ljudi,

zvekom trubaljâ, pucnjavom pušakâ, gruvanjem topovâ. Sitno zrnje na gradske mire, na zidove i pokrove kućâ udaraše kô građ, strijele padahu nanalik dažda. Gvozdene krugle od 70 litarâ drmahu zemljom i gragjami. Dolićahu nam takogjer iz mužarâ — za troje od gvozdenijeh — kamenite kruglje, ako i ne toliko pogibelne. Opazismo gje, prije neg što će zapaliti topove, sva vojska strči na krmu da odskoči sprednja strana broda, te tako hitac nadmašio visoko, i kruglje dohitale krovove, crkvu i zvonik: na vrh kojega preko boja arkidjakon iznenada nasadi crkveni pozlaćeni Križ sa crveno-zelenijem stjgom pod uzklik: „Živio Jsukrst!“ Pogled svetog zlamenja neizmjerne naše borioce obodri, dok turci užasom i gnjevom obuzeti, a živom svjetlošću s križa odsjevajućom na sunčanoj zdraci zaslijepjeni, duhom klonjahu. Mi hitcima našijeh topovâ koji rigahu kruglje od 6, 12, i 30 litarâ, priječismo turskijem galijama gradu se bliže primicati; kad bi se pa gje koja nešto više usudila pristupiti, ostala bi podobro nagrgjena. Ovako trajaše boj za jedno dvije ure. Pa sve kod nas uzelo novo obličje. Vratu nam se srce: prijašnji bezgranični strah promjeni se u vanredno junaštvo, u živo oduševljenje. Jedan drugoga hrabri na borenje; svi su zabavljeni: ko se ne bije, pomaga boriocima. Izenada neprijatelj u gornji varoš iskrca za tisuću vojnikâ pod tri barjaka, neprestajuć megjuto na grad oganj sipati. Arkidjakon videći ih se skrčavati, i predomišljajuć se da će oni s južnog kraja na grad udariti, dotrči u Revelin. Nagje ondješnje borioce s novo nastavše opasnosti ponešto ometene; pomože im naperiti top na pridolazeću vojsku, pa ga htjede i zapaliti: neg na njegov izgled oporavi se i priskoči Grgo Dujmić kamenar, ovdí obregjeni topdžije, i vehoma udesno ispali nekoliko topovâ na ove turske pješake.

Naši na neprijateljske brodove naj-uspješnije udarahu iz topa na novom tornju kod svijeh svetijeh. Al' je i neprijatelj više neg ikamo drugogvje nanj osobito smjerao, te mu i ovrške obrubio. U Revelinu dogodi se arkidjakonu znameniti slučaj. Motreć ondi

kroz puškarnicu položenje galijâ da vidi kamo će top naperiti, tutako gvozdena kruglja udari u mir pod njegove noge; kruglja odbijena od mira pane u podstojeći obkop, ali kam kojijem je bilo zatisnuto staro okno uleti unutra izmegju njegovijeh noguh bez ikakve zledi, van što je ostao posut bijelom prašinom od klaka. Turski pješaci krenuše upravo na stranu kneževa dvora. Obrana ovoga položenja bila je povjerena Vicku Ružiću sa nekoliko ljudi. Ovaj se malo prije, s nekakva važna uzroka, bio za malo odonle odalečio, i preporučio im pozorno čuvati povjereni im položaj. Al oni prigodom njegove odsutnosti, dočuv prilazak galijâ, pobjgoše. Kad se vrati da se opriječi iskrcaj vojsci, nijednoga ne nagje na mjestu. Tu mu priskoči u pomoć sestra Kate Vitalić s drugom sestrom udovicom, i nekoliko starijeh seljanâ. Na brzu ruku uvježba ih rabiti dvije velike puške naslonjače, te šnjima zajedno sad iz jedne, sad iz druge počme tako vješto paliti na neprijatelje, da ih ne samo suzbije od mira, nego mnoge i usmrtili; dok on, osobitijem božijem darom, ostane sa svijem neozlegjen pod gradom puščanijeh zrnâ i strijelâ. Dvije mu sestre bjehu lagahno ranjene od strijele: jedna na mišici, druga na glavi; a puščanim zrnom kroz grlo ubijen ostane kod njega Andrija Uskočić. I oni od Revelina iz svojijeh pušakâ zadavahu trista jadâ turskijem pješacima; ama i ovi sa svoje strane ne manjom im žeštinom odgovarahu.

Dok se ovako vodio boj na kraju, galije se nuz more otisnule, i vozeći se na usporede gradskijeh mirâ u podobnoj dalečini, sustale bi nekoliko; pa nanišaniv topove, velikom se naglošću približale: tek čujući grmljavinu našijeh topovâ, naglo se takogjer natrag povukle. Ovako su više putâ pokušale privlačiti se, idući od juga na sjever, te položiv se na krivice, za dugo bi sustale i toli žestoko mire s topovâ zlostavljale, da bi se zanago srušili bili bez neodvlačne potpore gredâ i drugijeh kojekakvijeh oslonâ. Ama i naši su na njih vehoma vješto iz topovâ pucali, i malo ikad bezplodno.

Ovako se s jedne i s druge strane napredovao boj biti još nerješnijem, istina, uspjehom, ama opasnijim po nas iščekivanjem: oni bo u velikom broju, a nas posve malo; miri slabi i na mnogom mjestu porušeni; grad bez uredne vojske. U ovako bezprimjerno nejednakom rvanju, klonuli bi duhom prem puno jači od nas, jurve izmoreni. Ama se ne puštamo; naprotiv, neumijem kazat kojijem duhom oduševljeni, neznadijasmo se bojati ni bezufati, premda već očevidno u skrajnoj opasnosti. A kako ne? Turci sveudiljno s kraja i s mora siplju na nas smrtonosne udarce, rušeći mire i kuće. Svud nas opkoljuju razvaline, odat svud pogibelj: nit se ma od ikuda mogosmo nadati pomoći, van s Neba. A tako je i bilo. I bez sumnje u odlučni čas priteče nam u pomoć bl. Djevica Marija, ova mila bogorodica, koja nije dala da njezine čudotvorne slike lišeni budemo, kao zalog njezine premoguće zaštite, kao dokaz da nam grad pod svoje zakrilje uzimlje, kao što je nedavno potvrgjela izbavljajuć oce naše od Aragonskijeh bojnijeh brodovâ. Nit se — van Nje — ikojem naravskom uzroku smjelost i postojanost naša, u tolikijem tješnoćam, smije prepisati. I gle! iznenada (očito čudo) podigne se sa sjevera vjetar tako žestok, kako rijetko kad usred zime, naglo turske brodove na grad tiskajuć. Bojeći se oni da im se galiije il' na morske plitčine raskrhaju, il' od našijeh topovâ ozlegjene ostanu; skrajnijem naporom udariše na vesla, te jedva vjetra i valovâ silu na herice svladajuć, na zapad iznad samostana sv. Nikole u Strećicu se zakloniše: od našijeh topovâ, i od naglosti valovâ žestoko zlostavljene.

Turski pješaci videći svoje galiije silom vjetra razgonjene i u luci zaklonjene, odustaše od boja; pa kô pomamljeni, oplijenije varoš — bogomolje i kuće svekolike, — crkvu i samostan sv. Nikole upališe, svoje šajke i mrce izgorješe. Neki šićarom povukoše se na galiije, neki se na skitačinu spustiše do Žrnova, gje nikakva zla ne učiniše van što su zvona ugrabili: a neki, u neznatnom broju, još napredovaše na grad lubardati.

Okolo podneva opazismo tri, po odijelu, odlične osobe gje svrh brijega sv. Vlaha motre na grad. Mi tad, predidući nam Vicko Ružić, pod zvek trubaljâ i bubnjevâ, uzidosmo na gradski mir vojničkijem redom postupajući, svi pod oružjem, ljudi i momčad, mužatice i djevojke — u muškoj odori, pod vidom na broju od preko tisuće vojnikâ. Jedno dvije ure prije zahoda sunca pristupi pod mir kod mosta neki čovjek u turskom odijelu ištući utočište i tvrdeći da je kršćanin: uzemosmo ga na konopu. Nije bio ranjen, van što mu je dolama prošupljena tanetom od puške koju malo prije nanj' ispali Vicko Ružić, i o dlaci ga ne usmrtio. Po njegovom kazivanju bio je rodom Španjolac iz Andaluzije, i zvao se Martin Moralis, od turakâ prozvan Alija. Potvrdi nam da je galijam, koje na nas udariše, vogja glavom Uluz-Alija Algjerski polukralj. Iskaže nam takogjer sve što su doslen drugogje turci počinili, i broj ostalog im brodovlja. Povjedao je još kako nazad 20 godišta — u desetoj svojoj godini — bi zarobljen od Mulej Bagazona kralja Veleskog u Libiji; a kad je ovomu poslije oteo krunu kralj od Feza, ovaj ga odvede sobom i usiluje obrezovati; a sad je kô momak služio Serifa Fezanskog kralja bratu te, pridesiv mu se sгода, utekao. Mi ga hranijasm pod stražom. Megjuto, utišav more, turski se brodovi prevezoše pod zapadnji kraj Pelješca.

Od 20 galijâ i polu-galijâ svaka je — manje više — ozlegjena bila: nekoj jarbuo i križak prelomljen, nekoj nosac s kljunom izcijepljen, nekoj krma iskvarena, nekijem boci isprobijani; a deset ih je tako zlostavljeno, da se nijesu po sebi mogle na moru vladati, neg su ih druge za sobom vukle. A po povjedanju našeg bjegunca španjolca doznasmo da je u ovom boju 180 turskijeh vojnika, i toliko robova poginulo. Dok su se turske galije vozile put Pelješca, pristupe k njima dvije šajke pelješčanâ s darovima. Ovi nam poslije povjedaše kako su pred Uluz-Alijom uvedeni bili, i molili mu se za oprost oglobljenja; što im on milostivo i dozvoli kao dubrovačkijem podanicima. Upita ih imade

li u Korčuli vojnička posada? odgovore da neznadu, budući im — kô dušmanima — već davno zabranjen onamo pristup. Preupita ih još „a da nije od ovo petnaest danâ dolazilo ondi mletačkijeh galijâ?“ Odvrate da jest. „O! zanago su dakle, nastavi, ostavile posadu. Ništamanje ja sam višijeh i jačijeh gradovâ osvajao u Španiji, a mogao bi osvojiti i ovi, ama nesmijem se za dulje zadržavati.“ Zatijem povuče se u Kučište — na tri milja od nas — gje za dva dana popravi ponešto oštećene galije, nimalo nas megjuto neuznemirivajući. A oni od našijeh koji su u jutro pri dolazku turakâ niz mire bježali, progjoše bez opasnosti: — neki se sakriše po handrakam i po šumâ, neki se prevezoše na Lastovo, a neki, namjeriv se na jedan brodić, zajedriše u Zadar. Tu načeše kazivati da nam je grad osvojen i popaljen, da arkidjakonu i bratu mu Vicku — junački se borećijem — bi na njihove oči u vratima od grada glava odrubljena, a oni se jedva, polumrtvi, bježeći bezobzirce, spasili. Naš knez, čujući ove glasove, falio je Boga što se (predvideći ovaj slučaj) na vrijeme uklonio. A oni od našijeh koji se onamo odprije sklonili bili, zaboraviv svoje jade, načeše žaliti našu nesreću. Nego dokoji dan stigoše im istinite o nami vijesti, koje njima tugovanje u radost obrate, a lažive glasonoše zasrame; te radujuć se našoj pobjedi i sreći, pospješno i veselo kućam se svojijem povratiše.

A mi, po božijoj samo milosti izbavljeni, premda na početak kô snebiveni od velika straha, ništamanje ugrijani u boju, ohrabrismo se kolik da nas je kakav nebeski duh posvojio; te se vrlini i kreposti svojoj i sami čudismo. I zbilja čudnovat i vanredan je bio prizor gledati starce od 80 god. istrčavati tamamo da bođre borioce, pridodavajuć im potrebno orugje, i ostala obavljajući djela kô najčiliji mladići. Svak se divio na Ivana-Krst. Ružića od 83 godišta, rastvorenijeh ustâ sbog razhlamane sa starosti donje vilice, gje igra kopljem u desnici, te izgledom i nagovorom mladež sokolio. Žene, zaboraviv svoju golubinjku na-

rav, smiono su rabile oružje; kad bi koja ranjena ostala, na to se ni osvrerala nije, neg se napredovala boriti! Djevojke, ma i na dah vjetrova obične predati, oružje rukovodiše kô naviknuti junaci. Pa i djeca, smijelošću nadilazećom dobe svoje slabost, neprijatelju nemalo jadâ zadavahu. Zreli ljudi, u vehoma ograničenom čislju, bezprimjernom hlabrošću zadaći svojoj odgovoriše: ne štedeći truda, ne bježeći ma od kakve bilo pogibelji. U jednu riječ: od kako nastane boj, svak je — po svojoj snazi i mogućstvu — zadaći i držanstvu svom potpuno odgovorio.

Iza bitke — ukloniv se neprijatelj — arkidjakon načini točan popis svih u gradu boriocâ, koji se latiše oružja. U ovom popisu uscijeni podobno svakomu ponaosob ime zabilježiti, da nijedan zaslužene pohvale lišen ne ostane; a i da se iz neznačnog čisla boriocâ očevidno poznade neposredno utjecanje božije pomoći. Među prve spadaju pet popovâ: — više pomenuti arkidjakon Antun Ružić, naučitelj pravâ, u svojoj 47. godini. Marin Vidošić kanonik, čovjek neprocijenjive koristi u onijem tjesnoćam, danom i noću prepozorni stražar, neumoran u molitvi: i akoprem pod bremenom svojijeh 60 ljetâ, i slaba zdravlja, hitro je svukud priskočio, u svakoj potrebi od velike pomoći bio. Antun Pavlić — pridjevkom Crljenko. — Marko Milotić (Dragija), koji je zamjenio utekavše topdžije na tornju svih svetijeh, i tako se vješto podnio, da je preteške nanio štete turskijem galijama. Antun Pomenić crkvurednik (sakristijan).

Od plemićâ bješe ih 21, a to su: „Ivan Krstitelj Ružić od 83 godišta. Jero Gabrielić od god. 68. Marin Obrad od god. 68. Nikola Vidošić — stariji — premda nemoćan dogje u boj. Nikola Arnerić. Nikola Gabrielić Jerov sin. Frano Urban. Vicko Ružić. Luka Baranić. Marko Grušić, tad na malom Sudu vijećnik. Frano Ševilo. Miho Četinić, sin Kuzme. Frano Prizmić. Antun Marinić. Ivo Šeman. Ivo Petrović. Frano Tulić. Nikola Draginić. Antun Batistić. Marin Žaknić. Ivo Žaknić — drugoga Marina sin. Pučanâ i drugih gradskih zanatlijâ bilo je 66, t. j. Marko

Režić kolar, kod slane vode topdžija. Frano iz Mila grk, trgovac. Marko Radatović pomorac. Gjuro iz Dubrovnika, Ružićâ momak. Nikola arbanas, drugi Ružićâ momak, izvršni strijeljač. Antun iz Dubrovnika, bastah. Frano Profačić ribar. Nikola Kristov ribar. Luka komardar. Kristo Pavlić kamenar. Frano, ovoga sin, kamenar. Marko Rodić poljodjelac. Tonko Oslica bastah, nemoćan. Frano Jurjević, vele zaslužni topdžija. Grgur Klaričić bastah. Nikola Magličić pećar. Jakob Matovčić iz Dubrovnika, pomorac. Marin Hvaranin koji, kad tursko brodovlje poče odlaziti, iz lubarde na tornju kod crkve prsv. Trojstva pogodi u krmu Uluz-Alijinu deli-galiju. Vlahuša Longo poljodjelac. Grgur Martiklić pomorac. Nikola Vlahutin kamenar. Marin Suturica, pridjevkom kralj, ribar. Frano Grbin ribar. Petar — Tronkono-
vić — Filipinovića momak. Nikola Gurdić bačvar, gluh. Antun Kosta kamenar. Nikola, ovoga sin, topdžija, opaljen. Grgur Dujmić kamenar. Marin Suratić kamenar, bez noge. Antun Pomenić — stariji — drvodjeljac. Frano Bonvardo ribar. Antun Vitković ribar. Marin Banižić-Bašica poljodjelac. Andrija Bigan bastah. Frano Karlić kamenar. Marko Milanković poljodjelac, topdžija. Andrija Vulatkotin pomorac, nemoćan. Mato Kalavanja bastah, starac. Frano, ovoga sin, bastah. Ivan Valentin, hlaminar. Frano Pavlić Hvaranin, drvodjeljac, u ovom boju topdžija na Papin-topu koristan i hvale dostojan. Vuk Vkatić. Frano Batohan kamenar, topdžija opaljen. Vicko Goriglavić. Vicko iz Dubrovnika bastah. Ivan Theodori grk iz Valone: o vjernosti kojega premda su sumnjili naši, podnio se kô pravi delija, pa još i druge hrabrio. Marko Pavlić kamenar. Jero Pomenić kamenar. Miho Kovač od 70 godišta. Marko, ovoga sinovac, kovač. Ivo Hvaranin pastjer. Marko Radomić pastjer. Petar Kupusina poljodjelac. Luka Smrkinja drvodjeljac. Ivan, ovoga zet, kovač. Gašpar Istrijanac bastah. Andrija Miljenović stariji, koristan samo u molitvi. Božo grk pok. Mata drvodjeljac. Luka Marka Čore ribar. Vicko Bilko-

vić. Vicko Bigan sin Pavov. Vicko ribar sin Matov — ovo zadnje pet bila su djeca od 10— 12 godišta.

Od Blačanâ, izuzam plemiće, bilo je jedanaest, t. j. Ivan Oreb. Nikola Bačić. Antun Petrović. Jakob Pižić. Grgur Keić. Ivan Rogjan. Ilija Glavočić. Frano Beičić. Ivan Kastropelić. Antun Sinković. Pavo Božidarić.

Pupnačanâ bijaše osam, t. j. Marko Markizon. Petar i Miho Separić. Marko Motužić. Mato Stanišić. Ivan Rosković. Jakob Angjelinić. Petar Farac.

Iz Lumbarde takogjer osam — preko onijeh koji su ubrojeni megju gragjane — t. j. Ivan Bucolin. Ivan Radinić. Marko Crnogorac. Marko Rogazević. Stjepan Melina. Bernić Jeličić. Nikola Mušić. Marin Radinić.

Iz Žernova 35, t. j. Jakob Cebalo-Bistrica. Frano Ostoić. Andrija Uskočić. Jakob ovoga sin. Antun Brkočić. Ivan Skokandić. Antun Cvitanić. Frano Fogorić. Andrija Stanković. Frano, Katarin i dva Jera Banižića, kmetovi i polovnici Ružićâ. Marko stariji i Marko mlagji Kuljanovići. Antun Curać. Ivan Nikoličić. Frano Lukin. Antun Kokinović sa sinom Ivanom, i bratom Markom. Marko i Jakob Radovin. Jakob Vačeta. Marko Brčić. Marko Pinjatica. Frano Crnogorac. Ivan Krojilo. Marin Kušpilić. Miho Baran. Petar Kušpilić. Jakob Božinović. Nikola Kušpilić. Ivan Božinović. Stjepan Bello, nemoćan. — U ovom broju od 150 glavâ — megju kojijem bijaše ih nekoliko jako starijeh — savršuje se svota svijeh boriocâ muškoga spola, van ako se ubroji megju njih nekoliko djece, kakono n. p. Oracijo i Anibal Vidalići. S naše strane imadosmo dva mrtva: Andriju Uskočića — kako je gori rečeno — i Frana Ostoića, zakopana pod razvalinama mirâ. Dvanaest lagahno ranjenijeh: šest muškijeh, a šest ženskijeh. Petoro ostane teško ozlegjeno od plamena pri velikoj naglosti u ispaljivanju topovâ. Od ovijeh jedan — Frano Kosta kamenar — do malo danâ i umre: čovjek doista dostojan bezsmrtne uspomene, kakonoti koji je volio s roditeljima i otačbi-

nom svojom smrti se izložiti, nego sramnijem bjegom pogibelji se ukloniti. Dapače budući čuo u Dubrovniku gje je tad boravio, neprijateljske priprave protivu otačbini, dotrči ovamo po suhu sa ženom i djecom, neprestajuć riječju i djelom podbadati građane na obranu mile domovine: — ovoga vrloga rodoljuba junačko ponašanje nek bude potomstvu na ugled! Frano Batohan izgubi ruku i obje noge. Ostali se oporaviše. Od našijeh bjegunacâ — malo više od stotine — nijedan ne zapade u turske ruke, van sama Kate kći Marka Radoevića pastjera iz varoša. Pred večer neki se prikučiše gradu moleći se za oproštenje; al' ih svjetina stade ćerati kamenjem. Arkidjakon jedva isprosi, te budu uvedeni u grad na konopima; ništamanje megjuto nekakav žestokijem udarcem kamena lupne jednoga u čelo. Tako se lasno u sreći zaboravljamo kršćanske ljubavi! Malo prije molitvam i plačom natjecasmo se pritegnuti božije smilovanje; i ne svojevóljno, neg ol' za strah težega zla, ol' za nevolju, a ne svojijem pristajanjem, pustismo se od neprijatelja u gradu zateći; a sad na braću, na sugragjane svoje — erbo nam nije kô što njima uspjelo uteći — nemilostivi se kažemo, i slabosti njihovoj neumijemo prostiti. Poglavitvo sredstvo kojijem se navelo uzbunjenu svjetinu pristati da se u grad bjegunci puste, bilo je s gledišta koristi, što se šnjima — za potrebe — boriocâ broj uzmnagao; akoprem se neki stadoše opirati, govoreć da se u takovu čeljad nije fajde pouzdati: ove arkidjakon, besjedom i težinom upliva svog, zamukne.

Preko noći na osvijet sedamnaestog kolovoza Uluz-Alija zajedri put Hvara, a malo iza njega iste noći projedri kroz naš zaljev i Karakozija sa 55 galijâ, takogjer put Hvara, tiho, tiho, bez ikakva zadrkivanja: zdrav nas je razum učio da i mi s naše strane mirujemo. Istog dana okolo podne dotrči jedan stražar doglasujuć nam kako je s brda smotrio gje jedan brodić na vas mah vesalâ i jedarâ, ptičijom brzinom, svratio se najprvo na Lastovo, a sad plovi k nama. Za malo dojedri unj' Nikola iz

Otranta, koji nam stade kazivati da će kolik sutra ovamo stići mletačka morovojna s namjerom da udari na neprijatelja. Ova vijest pobudi obćenu radost. Premda je arkidjakon vrlo dobro znao da se savezničke sile još nijesu sastale, ipak potvrdio je ove glasove da se u puku strah umali, i srce mu se utješi dobrom nadom. A Nikola je osobito zato poslan bio da onjuši snagu, čine i broj neprijateljâ. Ispuniv svoje poslanstvo, otide od nas treći dan. Na odlazku uruči mu arkidjakon dva pisma, jedno za prevedroga Dužda s nalogom da ga spremi u Mletke netom stupi u Pulju; drugo za pomorskog vojvodu. Pridade mu takogjer i došljaka španjolca pod obvez da ga dade u ruke vojvodi Venieru. Jeli on sve ove naručbine vijerno i točno ispunio nezna se, ama sumnjim da nije. U koliko se dočulo, pridao je zanago pismo Agustinu Barbadigu; ne tako došljaka, ni, bojim se, pismo za Dužda.

Uluz-Alija i Karakozija zadržāše se šest danâ u pljačkanju Hvarskog grada, iz kojeg svi do jednoga žitelji pobjegoše većinom se zaklonivši u tvrgjavu. Hajduci popališe mal' ne cijelo pregragje, a u njemu i samostane Male-braće i Domenikanaca, pa i u gradu mnoštvo kuća i crkavâ. Oplijeniše takogjer, popališe i okrvaviše sav unaokolo mora otok. Ješani se vrlo hrabro, održāše iz jedne kule; a i brgjani Samotvorja junački se osvijetliše lice smaknuv, kako kažu, za 200 turakâ: njihove im žene — nečuvenom vrlinom — kupljahu i dodavahu kamenje, kojijem, u oskudici streljiva, izmrevariše turke.

Ovom se prigodom baciše na križaranje i neretvanski gusari, sa svijeh stranâ plijeneći; te za ovo šest danâ po samijem selima našeg otoka zarobiše sedamdeset i dvoje žiteljâ.

Na osvijet 23 kolovoza u gluho doba noći, nikamo se ne osvrtajući, Uluz-Alija sa svojijem galijama — držeći se pelješkog kraja — polazi kroz naš morski rukavac k istoku da se pridruži cijelome skupu turske morovojne. A Karakozija istog dana okolo tri popodne iz Lovišta prijedri u Račišće (Brijačeva luka),

sa svojijeh 55 galijâ, i ne skupa već na podosta odaljene čopore od dvije — tri — četiri galijske zajedno. Pred večer istijem redom vrati se pod Pelješac. Nemogsmo se domisliti čemu on ovako radi: van da nije ondi kakav odjel vojske iskrcao, namjerom da s kraja i s mora na nas udari. S toga cijelu noć strážasmo: želeći ovom prigodom neki od našijeh oprati prošlu sramotu, neki se kajući što se prem brzo vratili, a neki hladnokrvno išćikajuć na što će stvar izići — neprestano se Bogu preporučujući.

Da pravo kažem, kadono Uluz-Alija na nas udari, bilo po kakvoj unutrenoj slutnji, bilo sa nezrele smjelosti, bilo s očajanja bezufanosti; nikakva obzira nijesam imao na pogibio smrti. Ama sada ni najmanje važnosti nijesam dao Karakozijinu pristupanju, najprije zato što su naši iza održane pobjede slobodniji postali; pa još s toga što ovaj nije kô Uluz-Alija vodio velike i jake, neg većinom malene i neznatne galijske: ni tvrdo oružane, ni podobno snabdjevene vojskom.

Iza polu noći Karakozijin čopor, držeći se ciko Pelješca muče doplovi u Trstenik — na tri milja od Korčule sa strane od istoka, — gje se zadrži za dvije ure. Ondi do tri puta razpoloži galijske na bojni red kô da će na nas da ih upravi; pa ih opet razčini. Napokon odijele se četiri male galijske i zavezu se na Otok gje popale samostan — najljepši u cijeloj Dalmaciji — i odnesu zvona: krasna Crkva ne izgori, budući svogjena u kamenu i tupu; al' izgori sve što je u njome drvena uresa bilo. Zatijem cijeli čopor, sa strane od Ražnjića, doveze se u Lombardu, gje su seoski naši dvorci. Ondi ih sustigne četa od 1500 vojnikâ dan prije u Račišće skrcanijeh; gje su svu noć na žalu pokraj mora ležali. Na prvi zrak zore proliju se tam-amo po istočnoj poli otoka, njušeći i podpipujući sve drume, brda, doline, šume, špilje i škrape; zaplijenivši jedno 30 dušâ obojeg spola, i mnoštvo različite stoke: što nemogoše vući sobom, poklaše i ostaviše po gori, gavranima i jastrebima na hranu. U Lum-

bardi odapeše sasvijem uzdu svojoj živinskoj razuzdanosti, pa se baciše na kuće i popališe ih. Dok je ovo trajalo, smotrismo gje ispod Mlijeta, kô put nas, na jedrima i na veslima tiska se brzi jedan brodić. U isti mah jedna Karakozijeva galija otisne se prema njemu. Kad se stigoše, oba zajedno krenu k' čoporu ostalijeh galijâ; za malo svekolike razapeše jedra i u debelo se more spustiše. Kako mi prosudismo, a poslije nam i uhode potvrdiše, ono je bio brzovoz od turskog pomorskog vojvode poslan Karakoziji s naredbom da se uput krene k turskoj morovojni.

Tad odahnuvši, mi sutridan (24 kolovoza) posvećen sv. Bartolomiji, najvišom svetčanošću proslavismo ovaj dan, plačuci od radosti i faleći Boga toliko za zavjetnu uspomenu sjajne pobjede — ovog istog dana nazad 80 godišta — od našijeh otaca održane nad Argonskom morovojnom; kolik i za naše čudnovato oslobojene od toli strašnijeh opasnosti? I u znak slavo-dobića pobrasmo neke turske kruglje i strijele, pa ih u stolnoj Crkvi objesismo uz Aragonske odore koje naši oci povješaše, a ispod njih urezaše slijedeći latinski natpis:

„Parthenopes regem sociosque hinc classe repulsos
Testentur natis scuta dicata tholo.“ *)

Pa i mi na njihov izgled ovu slavo-spomen posvetismo bl. Djevici, i sv. zaštitnicima Bartolomiji i Marku uz slijedeće stihove:

„Sedamdeset prve godinice
— Nad tisuću pet sto — tekuć kolo
Po porodu božanske Djevice,
Iz galija širom naokolo
Udre na nas Uluz-Ali bane

*) Da je ovdj bila suzbijena
Napuljskoga kralja morovojna,
Svjedočiće u daljna vremena
Ovd' viseća orugja ubojna.

Slavne Djeve na dan Uznešenja.

Ljute bana dopanule rane:

Skršen, bježi s pred našeg borenja!

Djevi, za nas koja uzvojuje,

Grad zahvalan plijen posvećuje. *)

Dogogjaj ove naše pobjede, i udaljene iz Jadranskog mora turske morovojne arkidjakon pospiješi se priobćiti Jakobu Foskarinu i Filipu Bragadinu: — prvi pješačke, drugi pomorske mletačke vojske u Dalmaciji vojvoda. Oni ovu veselu vijest tako saobćiše mletačkome Vijeću.

Na ovaj glas odahnuše svi unaokolo Jadranskog mora živući narodi; i svak se inokupno radovao Korčulanskome junačkomu činu. Ja se neusugujem reć da je ovo dalo povoda glasovitoj pomorskoj pobjedi malo poslije dobivenoj u Korintskome zaljevu, al je bez dvojbe nemalo obodrilo kršćanske zatočnike da slobodnije i pouzdanije udare na turke.

Neznabožci kažu: sreća dijeli pobjedu. Prem puno pristojnije svete knjige običavaju Boga zvati Gospodinom vojskâ. Zato u presvetom Obredu naše Mise stoji rečeno: „zemlja i nebo napunjeno je veličanstvom Boga od vojskâ:“ što znamenuje ista riječ Sabaoth; nek se svak bezdvojbeno uvjeri da je sreća prazna riječ, a Bog da je tvorac svake stvari, te on sam vojskama pobjedu dijeli. I ako se ikad igje božiji upliv u ljudskijem stvarma otvorito očitovao, to se očevidno dokazalo u Korčulanskome čudnovatom dogogjaju. Da popustim sve ostalo (što bez plaća nemogu napomenuti), dok bo mnogi drugi pre-

*) *Virginis a partu quingentis, mille peractis,
Et decies septem proximus annus erat.
Ære pilis nequicquam Uluzelinus adactis
Disjecta, hinc pulsus, per mare classe ruit.
Gesta, die, rest est, quo Virgo ascendit Olympum.
Urbs memor, hæc Divæ parta trophæa dicat.*

tvrdi gradovi padoše, bjehu popaljeni, il' usilovani predati se; ko je, ako ne sam Bog sačuvao ovaj naš gradić, pod slabijem mirima, sa posve neznatijem brojem — i to nevještijeh — boriocâ? Ko je udahnuo neviknutoj boju dječici dar hitrosti, razabranja, kreposti i smjelosti? ko ženam, ko djevojčicam udijeli snagu i srce da neuplašivo, pod muškom odorom, usrnu usred vatre i oružja, ni nepazeći ma na kakvu bilo pogibiu, junački se boreći, il' boriocima u pomoć pritičući? Nije li i to božiji upliv bio što su, ne gracki stražari, nego crkveni službenici prvi ugledali napadajućeg neprijatelja? U broj božije pomoći stavljam i to što nijedan od našijeh bjegunacâ u turske ruke neupade, i ne bude usilovan očitovati im slabost našeg položnja; premda neki sbog dopadnutijeh ranâ jedva idući, mogli su prem lasno uhvaćeni biti.

A kad u Risanskome zaljevu megju 400 galijà izabrati bjehu Karakozija sa svojijeh 55, i Uluz-Alija sa 20 galijà da idu harati dalmatinsko primorje, ko je — ako ne Bog — u njihovo srce bacio klicu razdora da na nas složnijem silama ne udaraju, neg da se o sebi natječu koji će koga nadkriliti: erbo, vodeći se do Korčule zajedno, prvi nas je mimoišao; te se opet sastadoše na haranje Hvara? A kako se dogodi da, vraćajuć se s Hvara, prvi se nije usudio, drugi nije imao kad na nas opet nasrtati.

Preblažena Djevice! koja si — kako stavno vjerujemo — iz ove mračne doline na nebo prenešena da kod previsokog prijestolja svemogućega Boga nas zaštićuješ; erbo kako si na zemlji cijelome ljudskome rodu — čudnovatom poniznošću tvojom — svijeh izvrsnosti' prvi uzor bila, tako si navrh nebesâ — prva iza Boga — za našu korist uzvišena. Umnoži — molim ti se! pouzdanje ovoga harnoga puka, samoj Tebi pripisujućeg ovo svoje čudnovato spasenje. Te nas, koje si toliko putâ iz mnoge propasti milostivo oslobodila — predopuniv mjeru tvoje dobrote,

u družbi sv. Bartolomije, Marka i svijeh božijeh ugodnikâ — dostoj se uzeti vavijek pod obranu tvoju: da tvrdo utemeljeni u vjeri Sina tvoga, nikakove napasti silom ne otpadnemo od pravog vjerozakona, neka i ovdje na zemlji i gorik na nebu kušamo plod zaštite tvoje: uz odobrenje ovijeh našijeh odvjeta preblage milosti Gospodina našega Isukrsta sina tvoga, komu zajedno sa Ocem i Duhom svetijem budi čast i slava u vijeke. Amen!



